

10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти томах. — К.: Рад. школа, 1977. — Т. 4. — 640 с.
11. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 6050 (Інформація про діяльність наукових гуртків за 1967 р.) — 279 арк.

Сергій ОШУРКО

ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОМУ МИСТЕЦТВУ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У 80-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розкрито окремі змістово-методичні аспекти навчання декоративно-прикладному мистецтву учнів 5–7 класів у 80-х роках ХХ століття. Проаналізовано можливості варіативної частини навчальної програми щодо реалізації навчання школярів декоративно-прикладному мистецтву. Описано напрямки, на які було зосереджено методику навчання учнів основної школи декоративно-прикладному мистецтву.

Народне декоративно-прикладне мистецтво живе на основі спадковості традицій і розвивається в історичній послідовності як колективна художня діяльність. Воно має глибинні зв'язки з історичним минулим, ніколи не розриває ланцюжка локальних і загальних законів, які передаються із покоління в покоління, збагачуються новими елементами.

Декоративно-прикладне мистецтво — предметно-духовний світ людини — включає в себе численні види художньої практики. Це плетіння і ткання, розпис і вишивка, різьблення і виточування тощо. Одні види — кераміка, обробка кістки і каменю, плетіння — виникли на зорі людської цивілізації, інші — молодші: мереживо, гобелен, вироби з бісеру, витинанки з паперу, їм налічується кілька століть [1].

Декоративно-прикладне мистецтво, як жоден інший вид навчально-творчої роботи школярів, дозволяє одночасно з розкриттям великої духовної цінності виробів народних майстрів, формуванням естетичного смаку озброювати учнів технічними знаннями, розвивати в них трудові уміння і навички, вести психологічну і практичну підготовку до праці і вибору професії. На заняттях декоративно-прикладного мистецтва учні користуються основами багатьох наук — фізики, хімії, літератури, історії, які мають важливе значення в загальній політехнічній і професійній освіті. У процесі створення декоративних виробів діти на практиці застосовують знання з креслення, трудового навчання та інших предметів, що викладаються у школі [6, 4].

Проблема організації декоративно-прикладного мистецтва завжди перебувала на порядку денному, це підтверджують численні дослідження, зокрема: Б. В. Бойчук дослідив народне декоративне мистецтво Покуття у ХІХ–ХХ ст.; Б. А. Прокопович — зміст і методику навчання народним художнім ремеслам майбутніх учителів трудового навчання; А. А. Руденченко — методику навчання декоративному розпису на заняттях з художньої праці та образотворчого мистецтва в основній школі; Л. С. Єтніс — формування у підлітків художньо-творчих інтересів засобами декоративно-прикладного мистецтва; Н. І. Кузан — виховання підлітків на традиціях народного декоративно-ужиткового мистецтва Західної України.

Однак, в педагогічній та науковій літературі недостатньо матеріалу, в якому було б висвітлено особливості навчання декоративно-прикладному мистецтву учнів основної школи у різні часові періоди. Це і підтверджує актуальність статті.

Метою статті є окреслення окремих змістово-методичних аспектів навчання декоративно-прикладному мистецтву учнів основної школи у 80-х роках ХХ століття.

Для відображення у змісті трудового навчання регіональних особливостей виробничого оточення школи, змін в характері праці, у техніці і технології виробництва, наявності в даній місцевості народних ремесел і промислів у навчальній програмі передбачено варіативну частину.

Проаналізуємо можливості варіативної частини навчальної програми (1986 р.) щодо реалізації навчання школярів декоративно-прикладному мистецтву [5]:

1. Вузликіве плетіння в техніці макраме.
2. Художня обробка деревини відповідно до традицій місцевих народних промислів.
 - 2.1. Контурне різьблення.

- 2.2. Яворівське різьблення.
- 2.3. Тригранно-виїмкове різьблення.
- 2.4. Аплікація соломкою.
- 2.5. Оздоблення виробів розписом по дереву.
- 2.6. Художня обробка деревини на токарному верстаті.
- 2.7. Інтарсія.
- 2.8. Інкрустація.
- 2.9. Інкрустація металом (жирування).
- 2.10. Плоско-рельєфне різьблення.
3. Художня обробка металу відповідн до традицій місцевих народних промислів.
 - 3.1. Робота з дротом.
 - 3.2. Металопластика.
 - 3.3. Чеканка.
 - 3.3.1. Плоско-рельєфна чеканка по металу для прикраси виробів із деревини та інших матеріалів.
 - 3.3.2. Чеканка без насмолювання бляшки.
 - 3.3.3. Чеканка з насмолюванням бляшки.
 - 3.4. Басменне тиснення.
 - 3.5. Мосяжництво.
 - 3.6. Виготовлення ажурних виробів із металу.
 4. Художня обробка тканин відповідно до традицій місцевих народних художніх промислів.
 - 4.1. Обробка тканин художніми швами відповідно до традицій місцевих народних художніх промислів.
 - 4.2. Художня обробка тканин вишивкою у відповідності з традиціями місцевих народних художніх промислів.
 - 4.3. Художня обробка тканин аплікацією і розписом відповідно до традицій місцевих народних художніх промислів.
 5. Виготовлення і прикрашення виробів в'язанням.

Як бачимо, можливості варіативної частини навчальної програми щодо реалізації навчання школярів декоративно-прикладному мистецтву були досить широкими і для кожної школи можна було вибрати вид діяльності найбільш актуальний для регіону, в якому вона розташована.

Включені до варіативної частини цієї програми варіанти за своїм змістом узгоджені з окремими темами основної частини програми. Інструменти й обладнання, прийоми та операції, якими оволодівають учні у процесі виконання практичних завдань, у більшості варіантів багато в чому є спільними або схожими.

Визначальною умовою для реалізації змісту варіативної частини програми була наявність замовлень базових підприємств шкіл, дитячих садків та інших закладів на виготовлення різного роду об'єктів та видів робіт. При цьому враховувалась матеріальна база і кваліфікація вчителя.

Слід зазначити, що постановою Ради Міністрів СРСР від 30 серпня 1984 року № 928 було затверджено нове «Положення про базове підприємство загальноосвітньої школи» [3, 13–20].

Завданням спільної роботи базового підприємства і школи було забезпечення загальноотрудової підготовки політехнічного характеру учнів і підготовка до оволодіння масовими професіями. Разом з тим на замовлення підприємств було передбачено працю дітей на договірній основі. Договір був тим документом, на якому будувались фінансово-економічні відносини адміністрації школи та підприємства. Цей документ дозволяв школі перспективно планувати як організацію продуктивної праці учнів, так і їх трудову підготовку в цілому.

Об'єкти праці для певного варіанта програми обумовлювались в договорі, де передбачались усі аспекти двостороннього співробітництва школи і замовника.

Значну частину робіт для реалізації змісту вибраного варіанта можна було виконати при вивченні основної частини програми. Так, з деревини, металу і тканини виготовляли ряд заготовок, які пізніше могли оздоблюватись згідно з традиціями місцевих народних промислів.

На теоретичну підготовку учнів в кожному класі було передбачено 12 годин із всіх 68, відведених на обов'язкову суспільно корисну продуктивну працю [5].

У разі відсутності в школі можливостей для реалізації наведених у програмі варіантів і в разі проведення іншого виду робіт на замовлення базових підприємств, шкіл, дитячих садків та інших організацій, дозволялося розробляти за такою структурою, як у програмі [5], свій варіант і, затвердивши його в ОБЛВНО, працювати за ним [4].

Великі можливості у справі формування декоративної культури учнів мала робота їх над цілісним вирішенням художнього твору, яка підпорядковувала єдиній творчій меті — підбір матеріалу, визначення способу його обробки, пошук потрібної форми, відповідного їй узору тощо. Все це сприяло розвитку творчого мислення, смаку та відчуття міри, матеріалу, розуміння законів композиції, відчуття декоративності. Саме на це і була спрямована методика навчання декоративно-прикладному мистецтву на уроках, зосереджуючи увагу на таке [4]:

- формування завдань;
- відбір і концентрація змісту;
- вибір найкращих для цих умов стану форм проведення навчально-виховного процесу;
- вибір найбільш оптимального плану поєднання методів проведення педагогічного процесу;
- складання найбільш оптимального плану поєднання методів проведення педагогічного процесу, враховуючи вікові особливості учнів;
- реалізація вибраного плану;
- аналіз оптимальності вирішення поставлених завдань.

Для прикладу розглянемо, як реалізовувався варіант програми «Художня обробка деревини відповідно до традицій місцевих народних промислів» у 5–7 класі [5].

Варто зауважити, що на особливості декоративно-прикладного мистецтва, зокрема Західної України мало вплив мистецтво й інших регіонів. До цієї думки ми схилилися з певних причин:

- до здобуття незалежності нашої держави багато сфер народного господарства були централізованими;
- Міністерство освіти СРСР було основним освітнім органом, Постанови якого поширювались на усі республіки Союзу;
- багато літературних видань, зокрема фаховий журнал «Школа и производство», в якому публікувались праці науковців, вчителів різних республік, розповсюджувались і на Україні.

Усе це призводило до обміну досвідом, зокрема і щодо питань декоративно-прикладного мистецтва.

У 7 класі одним із варіантів варіативної частини навчальної програми був варіант «Інкрустація металом». Розглянемо, для прикладу, методику інкрустації оловом по деревині, що мала місце на уроках трудового навчання у досліджуваний період.

Техніка інкрустації оловом була відома ще в глибоку давнину. Технологія покриття орнаменту така: вибір матеріалу і малюнка; виточування заготовки на верстаті; вирізування рисунка; заливання його металом; обточування на верстаті і лакування готового виробу [2].

Складаючи ескіз виробу, потрібно зобразити на ньому декоративну оздобу. При цьому не слід забувати, що всі елементи орнаменту повинні бути з'єднані між собою. Після цього як вони будуть прорізані спеціальним інструментом «штixelем», по цих своєрідних канавках потече розплавлений метал. І чим складніший візерунок, тим більше повинно бути з'єднувальних протоків — ліній на декоративному орнаменті.

Після того, як заготовка виточена на токарному верстаті, на її поверхню переноситься малюнок орнаменту. По його лініях спеціальним інструментом для різьблення деревини прорізаються заглибини шириною і глибиною 2–3 мм. Після того, як весь візерунок вирізано, заготовку слід обмотати картоном і обв'язати дротом. Розплавивши попередньо олово, його заливають у верхній поясок; розтікаючись з нього по з'єднувальних поясках, метал швидко заповнює всі лінії орнаменту. Після того, як олово застигне, картон знімається і заготовку встановлюють у токарний верстат. Проводиться шліфування і полірування, тоді готовий виріб покривається лаком [2].

Розглянувши окремі аспекти змісту і методики навчання учнів основної школи декоративно-прикладному мистецтву, можна зробити такі висновки:

– аналіз навчальних програм досліджуваного періоду показав, що в них було закладено великі можливості для навчання учнів декоративно-ужитковому мистецтву, враховуючи місцеві традиції краю, в якому вони проживають;

– декоративно-ужиткове мистецтво виступало ефективним засобом різностороннього розвитку школярів, воно сприяло збагаченню пізнавальних інтересів та здійснювало вплив на формування художньо-естетичної та технологічної культури учнів;

– використання виховного потенціалу народних ремесел сприяло збереженню національної культури;

– декоративно-ужиткове мистецтво окремих регіонів країни не було повністю автономним, на нього мали вплив традиції інших регіонів, що було зумовлено плином часу та суспільно-політичними обставинами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. С. Декоративно-прикладне мистецтво. — Львів: Світ, 1993. — 272 с.
2. Земляков Е. И. Инкрустация оловом по древесине // Школа и производство. — 1983. — № 12. — С. 33.
3. Кулешов С. М., Аверичев Ю. П. Сборник документов по трудовому и профессиональному обучению. — М.: Просвещение, 1987. — 209 с.
4. Організація трудової підготовки учнів 1–7 класів за новими програмами. Інструктивно-методичний лист на допомогу вчителям трудового навчання, директорам і заступникам директорів шкіл. — К.: Радянська школа, 1986. — 71 с.
5. Програма трудового обучения учащихся 5–7 классов— К.: Радянська школа, 1986. — 150 с.
6. Хворостов А. С. Декоративно-прикладное искусство в школе: Пособие для учителей. — М.: Просвещение, 1981. — 175 с.

Оксана ШПАРИК

ІДЕЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ У СПАДЩИНІ КОНФУЦІЯ

У статті проаналізовано основні концептуальні положення щодо доцільності неперервної освіти, відображені у творчій спадщині видатного давньокитайського педагога, філософа та суспільно-культурного діяча Конфуція.

Багатство суспільства значною мірою визначається сумою знань, нагромаджених у ньому, й умінням творчо їх використовувати. Термін «знання» охоплює не лише знання технічні, що використовуються у процесі створення товарного продукту, а передусім знання фундаментальні, які стосуються галузі природничих наук, культури й мистецтва. За визначенням тих, обґрунтував реальність суспільства знань, кожен його член повинен прагнути того, щоб на основі загальної високої культури знань в галузі природничих і загальнотехнічних наук добирати кваліфікованих рішень у політиці, виробництві товарів чи виробництві нових знань.

Концепція неперервної освіти — це система поглядів на освітню практику, яка проголошує навчальну діяльність людини невід'ємною та природною складовою її способу життя у будь-якому віці. Отже, це послідовний і взаємопов'язаний процес засвоєння знань, умінь і навичок в діючій системі закладів, установ освіти та самоосвіти протягом всього життя.

Неперервна освіта є цілісним процесом, що забезпечує поступовий розвиток творчого потенціалу особистості і різнобічне збагачення її духовного світу. Цьому покликані сприяти послідовні етапи, так би мовити «щаблі» спеціально організованого навчання, що водночас впливає на сприятливі для людини зміни в її соціальному статусі. Основна мета неперервної освіти — довічне збагачення творчого потенціалу особистості.

У центрі уваги парадигми неперервної освіти перебуває людина, її особистість, її бажання та здібності, «різнобічному розвитку яких приділяється основна увага» [1, 125].

Ідея освіти впродовж життя не є новою. Вона висувалася вже педагогами і мислителями Стародавнього світу. Одним із них був китайський філософ і суспільно-культурний діяч